

Ярошенко Т. О.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА НАУКМА: ПЕРШІ ДЕСЯТЬ РОКІВ

У статті подається короткий огляд становлення наукової бібліотеки НаУКМА, розглянуто основні аспекти її діяльності та ряд проблем, пов'язаних із впровадженням новітніх інформаційних технологій.

«Університет — це лише група будинків, зібраних навколо Бібліотеки... Бібліотека — це є Університет».

Shelby Foote.

Більшість стратегічних завдань сучасного університету тісно пов'язані з діяльністю бібліотеки як важливої ланки академічного та наукового процесів. Саме бібліотека університету є творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої багато в чому залежить якість і зміст **навчання** та наукових досліджень.

У лютому 1992 р. до колекції наукової бібліотеки відродженої Академії надійшла перша книжка. Чи була створена бібліотека? Мабуть, ні, бо, як відомо, — бібліотеку не створюють, бібліотеки лише зростають. На сьогодні наша колекція — близько 300 тис. примірників, створено розгорнуту структуру бібліотечно-інформаційного обслуговування, відбувся процес становлення колективу тощо. Охоплюючи поглядом перші 10 років нашої діяльності, ми можемо вже на основі набутого досвіду порівняти «реальне» з «ідеальним», накреслити перспективи розвитку, тобто усвідомити, чим є наша бібліотека

на сьогодні і що можна і необхідно змінити в своїй діяльності та структурі, уникаючи проміжних стадій та помилок. Слід одразу відзначити, що становлення нашої бібліотеки відбувалося не в абстрактному світі, а з урахуванням місцевих умов — юридичних, фінансових, людських. Зокрема, парадигми стану сучасної бібліотечної справи в Україні, коли, наприклад, новітні інформаційно-бібліотечні технології впроваджуються без розробки національних стандартів, суттєво відчувається некоординованість дій провідних наукових та бібліотечно-інформаційних установ, вимоги до бібліотечної професії не відповідають існуючим нормативам в оплаті праці тощо — тобто існують як внутрішні фактори, які гальмують або прискорюють наш рух уперед, так і, відповідно, зовнішні.

Позаду 10 років... Десять складних сходнок важкого, але надзвичайно цікавого, часом романтичного, а часом виснажливого, інколи непроторованого шляху першовідкривачів. І хай ще не все відлагоджено в цьому складному механізмі, але сьогодні ми вже сміливо можемо стверджувати, що наша бібліотека за досить короткий час набула унікального досвіду становлення як потужна, якісна книгозбірня, знана і визнана в Україні як лідер у галузі впровадження нових інформаційних технологій та інших інновацій, фандрайзингової діяльності тощо. Концептуально це було зумовлено, передусім, вимогами нашого університету, відповідністю діяльності нашої бібліотеки тим освітнім формам, які втілювались у НаУКМА. Наш університет завжди виходив з того, що без потужної бібліотеки неможливий ані нормальний навчальний процес, ані успішна наукова діяльність. Бібліотека розвивалася в тісній взаємодії з усіма структурними елементами НаУКМА, повною мірою поділяючи історію та сьогодення нашої академії, доповнюючи та збагачуючи їх різнобарв'ям своєї специфічної діяльності, водночас не забуваючи про історичні традиції, про знану бібліотеку славетної Могилянської академії.

Коротко на сьогодні наукова бібліотека НаУКМА може бути представлена наступними цифрами. Книжкові фонди становлять близько 300 тис. примірників. За складом: майже 50 тис. примірників підручників, близько 5 тис. реферативно-довідкової літератури, значний фонд наукової літератури, близько 1000 назв періодичних видань. Щорічне поповнення фонду становить 20—30 тис. примірників. За рік бібліотека обслуговує до 300 тис. читачів, яким видається до 400 тис. одиниць зберігання (без врахування користування відкритим доступом) через 9 читальних залів та 2 абонементи. За день до бібліотеки звертаються в середньому 1204 читачі.

Розвиток Бібліотеки можна умовно поділити на декілька етапів:

1992—1995 рр. — початковий. Формування базової колекції для мінімального забезпечення освітніх програм. Відсутність стабільного колективу, стратегічного планування, комп'ютерної бази тощо.

1996—1998 рр. — усвідомлення цілей та стратегії. Розвиток колекції. Початок впровадження проекту комп'ютеризації, що передбачав поетапну автоматизацію всіх технологічних циклів, починаючи з комплектування та створення електронного каталогу. За базове обрано програмне забезпечення, що відповідає всім міжнародним стандартам — ALEPH (ExLibris). Розпочато створення електронного каталогу, пошук можливий через читацькі (OPAC) та через відповідний веб-сайт в Інтернеті. Вивчення та застосування міжнародних стандартів (AACR 2, USMARC, LCSH). Початок створення електронного каталогу, створення веб-сторінки. Тренінги та семінари. Активне залучення коштів — близько 300 тис. доларів США на проекти автоматизації, комплектування, навчань тощо. Домашня сторінка бібліотеки НаУКМА в Інтернеті — одна з перших в Україні і за інформативністю визнана однією з кращих серед університетських бібліотек. Бібліотека стала першим українським партнером OCLC (Онлайнвий Комп'ютерний Бібліотечний Центр, США). Створення ядра фонду наукової та навчальної літератури, окреслення кола періодичних видань для передплати; початок наукового опрацювання бібліотечних колекцій; удосконалення довідково-інформаційної служби; формування пріоритетних напрямків науково-дослідної роботи. Активна науково-методична робота, спрямована на навчання бібліотечних працівників: участь та проведення серій тренінгів, семінарів, конференцій. Зміна стереотипів у технологіях, психології бібліотечних працівників.

1999—2001 рр. — розвиток. Становлення структури: бакалаврська та дослідницька бібліотеки, а також галузеві — правничка, американська, ДДП. Серед пріоритетів — оперативне, якісне задоволення інформаційних потреб користувачів — спудеїв, викладачів НаУКМА. Значне розширення репертуару навчальної та наукової літератури. Запровадження циркуляції — комп'ютеризованого обліку видачі літератури на абонементях на основі штрих-кодування видань та читацьких квитків. Розширення видового репертуару в електронному каталозі, зокрема серіальні видання. Комп'ютерна мережа між всіма приміщеннями бібліотеки. Запровадження відкритого доступу та системи захисту фондів. Початок ретрокаталогування фондів з викорис-

танням сервісу OCLC та Z39.50. Співпраця з іншими бібліотеками. Створення консорціуму бібліотек — користувачів електронних журналів. Доступ до електронних журналів та баз даних SPRINGER та EBSCO. Здатність команди до стратегічного планування. Визначення пріоритетів у науково-дослідній роботі — підготовка бібліографічних ресурсів у серіях «Вчені НаУКМА», «Праці викладачів НаУКМА» тощо. Створення ресурсів на CD-ROM. Створення наукового архіву.

Повернемося до «ідеального та реального». Ідеальної моделі бібліотеки сучасного університету не існує. Це динамічна структура, яка розвивається, змінює певні функції. Маючи вже певний досвід, можемо звернутися до існуючої практики і вітчизняних, і закордонних університетських бібліотек, де подібна практика застосовується для висвітлення перевірених часом та відшліфованих стандартів, що приймаються для вирішення конкретних типологічних функціональних завдань інформаційного забезпечення та підтримки навчального процесу. Звернення до існуючої практики важливо для розвитку бібліотеки, особливо на початковому етапі, разом з тим, і наш, і закордонний досвід, перенесений автоматично, не міг бути використаний нами повністю без урахування місцевих факторів: юридичних, фінансових, людських. Перед сучасною університетською бібліотекою постає багато питань, ось лише кілька з них: чи готові бібліотеки на сьогодні запропонувати науковцю якнайповніший доступ до вітчизняних та світових інформаційних ресурсів? Створити власні? Чи відповідають вже існуючі фонди сучасним інформаційним запитам науковця? Яким чином (змістовно і фінансово) поповнюються фонди сучасною науковою літературою та періодичними виданнями? Технічне забезпечення? Ці та багато інших питань, що виникають у зв'язку зі становленням інформаційного суспільства, інтеграцією науки в освіту, ще потрібно вирішувати університетським бібліотекам нашої країни.

Бібліотека НаУКМА, задумана та реалізована відповідно до унікальних (здебільшого, експериментальних) стандартів забезпечення та підтримки академічної освіти та науки у відродженій Академії, але на основі нормативно-правової бази часів пострадянського суспільства (штатний розклад, оплата праці тощо), намагається працювати за міжнародними стандартами; співпрацювати з вітчизняними та зарубіжними бібліотеками, вчитися самим та навчати інших одночасно.

Розглянемо деякі аспекти нашої діяльності.

Стан реалізації головного завдання — забезпечити можливість ефективного доступу до не-

обхідних джерел інформації на основі сучасних технологій і створення належних умов роботи з ними. Згідно з концепцією наукової бібліотеки НаУКМА інформаційне забезпечення розглядається як комплекс, де все функціонально взаємопов'язано та підпорядковано досягненню єдиної мети. Подібна підтримка академічної освіти, коли бібліотека перебуває в центрі навчального процесу — не часто зустрічається у вітчизняній практиці вищої школи.

Саме тому центром уваги нашої діяльності завжди є користувач — спудей, викладач, науковець — його інформаційні потреби, запити для ефективної освіти та наукової діяльності. Зворотний зв'язок відбувається щодня, але кожні два-три роки, крім того, ми проводимо ґрунтовне соціологічне дослідження щодо діяльності бібліотеки в різних її аспектах, поточно — опитування щодо окремих проблем.

За десять років склалась нова для університетських бібліотек в Україні структура бібліотеки, зокрема, бібліотечне обслуговування здійснюється за рівнями навчання: бакалаврська та дослідницька бібліотеки. Це в жодному разі не обмежує можливості кожного користувача користуватися будь-яким фондом бібліотеки. Відкритий доступ дає можливість самостійно знаходити та користуватися матеріалами, підтримує оперативність в отриманні інформації. До послуг користувачів 9 читальних залів, де у режимі відкритого доступу представлено понад 300 тис. примірників. Минулого року почала працювати зала нових надходжень, де експонуються всі останні надходження до бібліотеки за два тижні.

Важливим елементом бібліотечної діяльності є потужна система Reference Service. Вже сьогодні бібліотека має солідний фонд довідково-бібліографічних видань для кожної підбібліотеки, в тому числі й на компакт-дисках. Довідкові видання стали складовою фондів відкритого доступу всіх читальних залів. Планується переведення в електронну форму найбільш цінних довідкових, навчальних та наукових видань з колекції нашої бібліотеки (пілотний проект з надання доступу до джерел з філософії, релігієзнавства вже почав здійснюватися спільно із відповідними кафедрами Університету). Бібліотека має певний досвід у підготовці матеріалів для записування на компакт-дисках: у серії «Відродження духовних джерел» вийшов диск з цінними працями про історію КМА, спільно з Британською Радою здійснено проект «Шекспір в українських перекладах». За останні роки наукова бібліотека набула організаційного та науково-методичного досвіду в наданні послуг щодо використання електронних публікацій. В найближчих

планах також — отримання доступу до інформаційної мережі *STN*, інших баз даних (*Current Contents*, повнотекстових електронних журналів тощо).

Безумовно, використання новітніх технологій не вичерпується лише роботою Автоматизованої Бібліотечної Системи, так само як серйозна інформаційна підтримка та забезпечення навчального та наукового процесів не будуються лише на традиційних інформаційних ресурсах. Можна стверджувати, що можливість доступу до різноманітних нетрадиційних джерел інформації в наш час стала традицією та стандартом сучасної бібліотеки. Колекція CD-ROM у складі фондів, доступ до БД, отримання реферативної та повнотекстової інформації в режимі *On-Line* — вже сьогодні обов'язковий комплекс ресурсів.

Унікальною є наша бібліотека за своєю колекцією. За 10 років фонд зріс від нуля до 300 тис. примірників наукової та навчальної літератури, причому за якісним складом колекція вже добре znana не лише серед наших студентів. Складом наших фондів ми багато в чому завдячуємо друзям та прихильникам відродженої Академії, адже близько 70 % нашої колекції становлять дарунки з усього світу. Політика формування та розвитку фондів наукової бібліотеки НаУКМА здійснюється на основі задоволення наукових, навчальних та культурно-освітніх потреб наших користувачів у тісній співпраці з науковцями університету. При цьому ми враховуємо, що поняття розвитку фонду наукової бібліотеки не завжди ототожнюються із його збільшенням; актуальності для нас набуває питання оптимізації його дієвості, тобто використання, вивчення та своєчасне звільнення від видань, що втратили свою наукову цінність.

У процесі розвитку бібліотечного фонду ми керуємося принципами науковості, відповідності, економічності. Зокрема, постійно здійснюється вивчення окремих розділів фонду з метою його докомплектування, розроблено профіль комплектування кожного структурного підрозділу, основу якого становлять курси та предмети, замовлення кафедр та наукових підрозділів. У результаті відбувається профілювання фонду, тобто певна його спеціалізація. Застосування принципу економічності дозволяє розвивати бібліотечний фонд із найменшими витратами коштів, часу, праці бібліотечарів. Це особливо важливий підхід до роботи з фондом, адже великий масив інформаційних джерел, що пропонує книжковий ринок, вимагає ретельного його вивчення та відбору відповідно до особливостей читацького контингенту, матеріальних ресурсів (коштів на придбання літератури, обсягу

приміщень тощо). За статистикою 70 % університетських бібліотек України щорічно мають 300 тис. гривень на придбання літератури. Наукова бібліотека НаУКМА не належить, на жаль, до цієї більшості.

Проблеми формування бібліотечного фонду сьогодні зумовлені такими складовими, як дорожнеча книжкової продукції, з одного боку, та досить значна пропозиція книжкового ринку — з другого. Головними критеріями для придбання навчальної та наукової книги є: рекомендація кафедри; рівень підготовки монографій, підручників та навчальних посібників за змістом (наявність коментарів, науково-допоміжного апарату, рецензій) і за формою (якість паперу та поліграфічного оформлення, видавництво, рік видання тощо).

Слід зважати, що комерціалізація книговидавання спричинила деяку галузеву незбалансованість у випуску наукової, навчально-допоміжної, навчально-методичної книги, посібників і підручників тощо. Окремі теми представлені великою кількістю назв, але необхідний дуже виважений підхід (перевидання, відсутність об'єктивних рецензій, маловідомі автори тощо).

У 2001 р. поставлено на облік близько 36 тис. примірників книжок та періодичних видань, з них приблизно 15 % було придбано за рахунок НаУКМА.

Але придбання є тільки одним із джерел поповнення наших фондів. Наявність дарувальників і дарунків — це важливий, але і до певної міри складний фактор у розвитку бібліотечного фонду нашої бібліотеки. Серед дарунків є, безумовно, цікава література — бібліотечні колекції, фонд рідкісних та цінних видань, комплекти літературно-публіцистичних видань за всі роки існування («Сучасність», «Арка» та ін.). Але разом із цінними виданнями, ми часто отримуємо продукцію, яку сміливо можна назвати макулатурою. Зберігати все, що потрапляє до бібліотеки, неможливо і, очевидно, непотрібно. Крім того, коло навчальних дисциплін, які вивчають, та наукових проблем, над якими працюють науковці університету, змінюється; більшість назв мають обмежений термін зберігання. Тому так гостро постають питання про первинний та вторинний відбір друкованих творів до бібліотечного фонду. Наукова інформація застаріває кожні три-п'ять років, тому ми маємо послуговуватися при вторинному відборі літератури саме критерієм наукової інформативно сті видання, доцільності його зберігання з метою подальшого використання. На жаль, і на методологічному, і на законодавчому рівнях це питання в українському бібліотекознавстві не розроблено. З професійної точки зору бібліотечаря — це

завжди психологічно болісний процес. Однак збирання та зберігання — це функція не бібліотеки, а депозитарію. Кількісні характеристики фонду наукової бібліотеки також вимагають сьогодні коригування. Адже застаріла інформація, особливо в таких науках, як комп'ютерні, право, економіка, призводить до нездатності відповісти на вимоги читачів. Звідси правило: тільки оптимальну кількість примірників підручників з таких дисциплін бібліотека має долучати до свого фонду.

Наукова бібліотека виконує і таку важливу функцію, як розповсюдження літератури, що подарована у великій кількості примірників або надходить цільовим призначенням для розповсюдження. За десять років понад 242 реципієнти втримали 72 тис. видань, серед них і видання Української Вільної Академії (Канада) та Консисторії Української Православної церкви (Канада). Слід наголосити, що спектр бібліотек, до яких надійшли ці видання, досить широкий: від національних бібліотек України та наукових бібліотек науково-дослідних інституцій та навчальних закладів до шкільних бібліотек різних регіонів України. Можна додати, що особливий статус одержання видань мають бібліотеки колегумів НаУКМА (до останнього часу і філії). За ці роки вони отримали від наукової бібліотеки 35 тис. примірників літератури.

У практиці роботи наукової бібліотеки НаУКМА важливою складовою поповнення фондів є книгообмін. Можливість кооперативної співпраці з іншими бібліотеками з метою книгообміну дозволяє іноді отримати цінні видання минулих років, водночас позбутися дублетних примірників певних назв видань. Таким чином, актуалізація фондів здійснюється меншими **коштами** та працевитратами.

Минулого року в бібліотеці організовано натовпи архів, основним завданням якого є науково-технічне опрацювання документів і організація особистих фондів професорів НаУКМА та *діячів* науки, культури, освіти діаспори, що надіслали свої колекції й архівні матеріали, а також задання інформації користувачам бібліотеки.

Важливим аспектом організації інформаційних ресурсів та їх пошуку є каталог бібліотеки. В нашій бібліотеці заморожено картковий каталог: усі надходження з 1996 р. відображені в електронному каталозі — OPAC (ON-Line Public Access Catalogue), що дозволяє швидко знайти потрібну інформацію простим чи комбінованим способом, залежно від складності запиту. Отримана бібліографічна інформація відображає місцезнаходження книги, її наявність у фонді на даний період та шифр тощо. Наявність OPAC у системі відображення та пошуку інформації — це

одна стандартна характеристика сучасної академічної бібліотеки. Для систематизації літератури в нашій бібліотеці застосовується міжнародна класифікаційна система УДК (Універсальна десяткова класифікація). Наукова бібліотека є офіційним рецензентом еталонного перекладу УДК, здійсненого Книжковою палатою України, і проводить постійну роботу щодо його адаптації як до умов роботи своєї бібліотеки, так і наукових бібліотек України.

Серед головних стратегічних напрямків нашої роботи є впровадження сучасних інформаційних технологій. Можна з упевненістю говорити про те, що ми живемо в епіцентрі інформаційної революції. З розвитком глобальної інформаційної мережі Інтернет, з появою нових, «нетрадиційних» джерел інформації, зокрема CD чи DVD, змінюються традиційні уявлення про бібліотеку як про автономне книгосховище з обмеженим доступом до інформаційних ресурсів. Змінюються традиційні бібліотечні функції та з'являються нові, які обумовлюють нову роль бібліотек в інформаційному просторі — роль виробника електронних ресурсів та інформаційного посередника, а також провідника в інформаційному просторі. Це дійсно революційні процеси для бібліотечної справи в цілому і надзвичайно важливі для університетської бібліотеки зокрема.

Наявність автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи, що дозволяє автоматизувати всі основні бібліотечні процеси, обробляти, зберігати та надавати інформацію, можливості комунікативного обміну інформацією — така ж невід'ємна складова сучасної бібліотеки, як і наявність книжкової колекції.

Важливою складовою інформаційної системи НаУКМА є інтегрована бібліотечна система ALEPH, яка працює в науковій бібліотеці НаУКМА з 1996 р., з часу, коли розпочався проєкт «Автоматизація наукової бібліотеки», підтриманий Інститутом Відкритого Суспільства (Будапешт, Угорщина). Проєкт передбачав придбання та впровадження програмного забезпечення ALEPH та створення в бібліотеці локальної комп'ютерної мережі (27 комп'ютерів, сервер RISC 6000), що дозволяло автоматизувати більшість бібліотечних процесів, починаючи зі створення електронного каталогу.

ALEPH (Automated Library Expandable Program) — інтегрована автоматизована бібліотечна система, продукт 5-го покоління, який є результатом 20-річної роботи відомої фірми Ex Libris Ltd (Єрусалимський Єврейський Університет, Ізраїль). Систему «ALEPH» впроваджено в 500 бібліотеках у 40 країнах світу. Коротко систему можна представити так. Інтегровані модулі

включають: OPAC (онлайнний публічний доступ до каталогу), каталогізація, комплектування, циркуляція (відслідковування видачі літератури), періодика, адміністрування, МБА (Міжбібліотечний абонемент), WWW-OPAC, Z39.50, звіти. Особливістю системи є базування на відкритих системах. Усі модулі системи окремі, але представляють одну базу даних. Перлиною системи є її гнучкість. Комплект таблиць дозволяє в будь-який час контролювати та змінювати систему без втручання програмістів чи розробників. Система працює так, як потрібно бібліотеці, а не бібліотека змінює свою роботу згідно з можливостями системи. Дизайн ALEPH нагадує дизайн Microsoft Windows. Систему побудовано з використанням сучасної технології об'єктно-орієнтованого програмування. Багаторівнева архітектура клієнт—сервер — під ORACLE. Функції і послуги управління базами даних і бібліотечними відділами представлені на кожному рівні системної архітектури. Мови програмування: C, C++, Java та Micro Focus Cobol. База даних — ORACLE. Поєднання OPAC та CCL (Common Command Language) забезпечує в одній системі повну інтегровану систему та повнотекстову систему бази даних. ALEPH дозволяє підтримувати бази даних до 100,000,000 записів кожна, а також створювати на їх основі бази даних різних типів: центральна, об'єднана та віртуальна. Клієнти мають можливість доступу до ALEPH через WEB та/або Windows інтерфейс. Багатомовна підтримка — 20 мов для спілкування із системою. Мова спілкування із системою, включаючи меню, допоміжні екрани та повідомлення, обирається користувачем на початку та може бути змінена у будь-який час. Необмежена підтримка кількості пошукових індексів. Можливість класифікації та систематизації результатів пошуку, застосування спеціальних «фільтрів» для пошуку (наприклад, мова публікації, дата тощо). Наявність пов'язаних полів — доступ до електронних ресурсів та ресурсів Інтернет. Пошук у будь-якій бібліотеці за допомогою протоколу Z39.50. Доступ до CD-ROMiB та різних баз даних. Підтримка міжнародного комунікативного формату MARC та міжнародних стандартів (включаючи USMARC, UNIMARC, DANMARC, SAMARC, UKMARC), не-MARC записи, UNICODE, ISO 10646, Z39.50, EDI, ISO ILL та SQL.

Модулі ALEPH: **OPAC** (онлайнний каталог): доступ до OPAC можливий через GUI OPAC (Graphic User Interface) або WWW-браузер Netscape чи MS Explorer. Пошук здійснюється за допомогою «Списків Індексів» (списки авторів, назв та предметних рубрик, ISBN, порядкових номерів тощо), пошуку в різних базах

даних. Система підтримує «Список боржників», Є можливість перегляду інформації про «Місі»; зберігання документа» (замовлення, відправлення замовлення, наявність документа в бібліотеці). При пошуку можливо використання булевих операцій, фільтрація результатів та сортування. Результати пошуку можна зберегти, роздрукувати або відправити електронною поштою. Система підтримує перегляд картинок, електронного тексту, онлайн ресурси, якщо вони розміщені в документі. Через WEB-OPAC користувач може «бронювати» документи, ставати в чергу по книжки, що видані іншим читачам, замовляти ксерокопії, скористатися послугами міжбібліотечного абонементу або мати можливість отримати фотокопії у вигляді файлу за допомогою електронної пошти.

Каталогізація — створення, редагування та вилучення бібліографічних записів (з авторизацією). Створення спеціальних шаблонів (робочих листів). Система таблиць, допомоги, екранів, правил перевірки. Можливість експорту/імпорту записів, використання існуючих записів для створення нових. Створення авторитетних файлів (персоналії, колективний автор, видавництва, предметні рубрики тощо). Інформація про місце зберігання (філіал, колекція, шифри зберігання, штрихкод, ціна тощо). Статус циркуляції.

Комплектування — замовлення, рахунки, рекламації, бюджет, врахування курсів валют, статистичні звіти та постачальники. П'ять методів комплектування: дарунки, купівля, обмін, підтвердження (approval), депозит. Розсилання готових листів-подяк, рекламацій постачальникам тощо. Автоматичне створення замовлень з врахуванням передплатного періоду. Автоматичне надсилання замовлень через електронну пошту та FTP.

Циркуляція — підтримка різних періодів циркуляції, враховуючи статуси видачі документів (з читальної зали, абонементу, на ніч, на день, на триместр тощо) та статуси користувачів (студенти, аспіранти, співробітники, викладачі, сторонні чи будь-які інші, наприклад, студенти, які слухають певний курс у певного викладача). Система попередження при поверненні (видачі) документів: про наявність черги на книжку, читач є боржником, зміна **статусу** зберігання документів. Можливо використання 99 різних статусів читачів та документів, на основі яких бібліотека буде свою політику книговидачі. Перегляд інформації через введення ідентифікаційного номера користувача. Замовлення документів або бронювання. База даних користувачів бібліотеки (адреса, електронна пошта, загальна інформація тощо). Можливість

формування та відправлення листів-повідомлень користувачам про заборговану літературу (включаючи електронну пошту). ALEPH підтримує 3М сервер циркуляцію через протокол TCP/IP. ALEPH/3М сервер інтегровано в ALEPH систему.

Періодика — перевірка та контроль за серіальними виданнями (газети, журнали, видання, що продовжуються, тощо: назви, періодичність, наявність певного числа тощо).

МБА (Міжбібліотечний абонемент) — процедура замовлення, отримання та надання документів іншим бібліотекам, установам. Доступ до бази даних постачальників (коди, алфавіт, імена). Сервіс доступний через WEB. Підтримка 4 типів матеріалів: книга/тези, журнал/стаття, конференція та звіт. Замовлення документа чи ксерокопії. Врахування елементів сплати сервісу.

Звіти — базується на Oracle RDBMS, підтримує створення форм з використанням стандартної SQL-мови. Статистичні дані та звіти зберігаються в таблицях і можуть бути отримані за допомогою запиту. ALEPH містить відповідні інструментарій виправлення (виправлення інформації в будь-якому з модулів системи, використання булевих операцій), сортування (врахування рівнів інформації, альтернативні поля), друку (роздруковування в обраному користувачем форматі, номери колонок, ліній та ін.) та експортування відібраних баз даних. Наявність статистичного формату.

Впровадження ALEPH у нашій бібліотеці розпочато з модулів каталогізації та OPAC (інформація про всі надходження з 1996 р. — лише в електронному каталозі (ЕК), доступ до ЕК для користувачів бібліотеки — через спеціальні робочі місця у відділах бібліографії, правничій бібліотеці та дослідницькій бібліотеці, а та — через Інтернет — Web-OPAC, що забез-

печує пошук в ЕК з будь-якого комп'ютера в Університеті і, звичайно, для зовнішніх користувачів) та модуля циркуляції (абонемент, правничча, Американська бібліотеки). Проводиться ретрокаталогізація бібліотечного фонду. Впроваджено модуль «Періодика» (облік серіальних видань).

Ще однією складовою інформаційної системи бібліотеки є її веб-сторінка, яка містить інформацію як про бібліотеку взагалі, її фонди, події тощо, так і багатоаспектну інформацію з питань комплектування, пошуку необхідної інформації в Інтернеті тощо. З новин нашої сторінки — створення електронної бібліотеки (повнотекстові видання або відсилання до них).

Проект автоматизації спричинив необхідність переглянути всі технологічні процеси і, в першу чергу, по-новому підійти до проблем обслуговування, а саме: створити відкритий доступ і забезпечити збереження фондів. Для цього впроваджено систему Checkpoint у трьох приміщеннях бібліотеки, запуск модуля циркуляції на основі штрихкодування носіїв інформації та читачьких квитків дозволило значно прискорити видачу навчальної літератури. Відчутні технологічні та структурні зміни відбулися також у процесах комплектування, каталогізації та предметизації; створенні відкритих інформаційних систем тощо. Проведено велику роботу з вивчення міжнародного досвіду в цих галузях та вироблення внутрішніх нормативів (положень, інструкцій тощо) для цих ділянок.

Безумовно, у статті не можна охопити всі аспекти діяльності нашої бібліотеки — і минулі, і майбутні. Але сьогодні вже зрозуміло, що бібліотека НаУКМА створена. Проте як жива структура, що розвивається, вона потребує подальших організаційних змін, що включають взаємодіючі компоненти — стратегію, персонал, культуру, технології, завдання.

T.O. Yaroshenko

THE LIBRARY OF THE NaUKMA: THE FIRST TEN YEARS

A short review about establishment of the NaUKMA Library, main aspects of its activity and num--- -- -roblems, that are connected to integration of new information technologies, are gives in the report.